

Бојана Николетић

О потреби за кратком причом

Форма кратке приче је погодна да обухвати кратак догађај, тренутак, расположење. Управо као кад под лупом посматрате неки детаљ или, бар, као кад посматрате оно што се назива детаљем неке велике композиције – од свих приказаних ликова, један или два-три. Остали су ван фокуса, као статисти на филму.

Згодна је ако оно о чему пишете, иако вредно пажње, а некад заиста и значајно, није нешто о чему бисте надугачко распредали. За то можете имати више различитих разлога. Ма који да је у питању, јасна је разлика у односу на поступак у писању дужих форми. У роману, на пример, догађај обично има своју предисторију, своју развојну логику у животу неког од ликова или у оквиру конструкције читавог дела, па је и његов исход мање-више логичан или су такве његове последице. У краткој причи управо то можете да избегнете – оно што је било пре и оно што је следило. Не морате ништа објашњавати, просто износите релативно кратак опис догађаја, доживљаја или психолошког стања.

Славног Хорхеа Луиса Борхеса сматрају магом кратке приче. Бавио се и поезијом и књижевном критиком, уређивао књижевне часописе и држао предавања на важне књижевне теме. Иако сам није представник тог жанра, имао је своје место у догађањима на књижевној сцени Аргентине у време појаве новеле *нестре*, књижевне форме у којој се стварност и фикција преплићу знатно грубље него у његовој фантастичној прози.

„Нема једноставних прича”, каже Гиљермо Орси. Током представљања његовог књижевног рада у Народној библиотеци Србије септембра 2015. године говорило се о трагичном периоду у историји Аргентине када је на власт ступила војна хунта, водиле се оружане борбе са свргнутим перонистичким снагама и – нестајали људи. Цензура је прогутала бројна уметничка дела. Управо је тада настала нова књижевна врста, нов књижевни поступак којим се уз коришћење сирове грађе обнавља и „угушена стварност”.

Штампана је у то време и едиција детективских романа 7. круг коју су покренули Х. Л. Борхес и други аргентински писац, А. Б. Касарес. Објављивали су искључиво романе тог жанра и нашли су изузетан пријем.

***

Код нас се, на изненађење многих, у време после ратова за распад Југославије и метежа и моралне конфузије пост-милошевићевског доба појавио криминалистички роман као за нашу књижевност дотад сасвим ретка појава. После „Подземног клуба“ Милоша Црњанског из 1920. или ту негде, и серијала „Лун Краљ поноћи“ Фредерика Ештона (алиас Митар Милошевић) почев од 1959, одједном се у наше време појавио већи број писаца заинтересованих за тај жанр. Наравно, и криминал је достигао неслућене размере, а и облике.

Сви се слажу да је бављење књижевношћу која није сасвим фантастична увек носило опасност од насиљне маргинализације. Други је проблем феномен утапања у безброј сличних радова који се појаве убрзо после објављивања нечега што би аутора могло извући из анонимности или вратити са маргине – ако је тамо већ одгуран. Сведени сте на лично виђење, исто оно што нуди безброј аматера – себе сматрате дилетантом.

Најзад, враћам се на кратку причу. Иако сам се већ оградила од сваке претензије на величину а и дистанцирала се од аматера, иако нисам ни близу писања као професије, ја свеједно пишем, упорно и с правом дилетантском амбицијом. Зашто? Могла бих рећи исто што и многи други, из потребе да опишем свој свет, свет онакав какав се мени приказује. И још, из потребе да тај свет хармонизујем, да му вратим оно што је сурово време у ком одавно живимо раскинуло и обезвредило: неку врсту целовитости, извесну меру слободног простора у ком опстаје смисао.

Наша стварност је већ годинама таква да се ја осећам дезоријентисана – у свим замеркама које се јавно износе препознајем понешто од својих примедаба на ово или оно, али ни у једној политици целовит став који бих могла без остатка прихватити. Зато се враћам на оно што раде деца и необразовани људи – ценим по методама, по ономе што се ради. Уколико су мере прихватљиве, циљеви су нешто о чему се може и нагађати. Нико се ван цркве не исповеда, а од политичара то чак ни наивни људи не очекују. Ако је оно што се ради противзаконито, међутим, вероватно је и циљ такав. Изузети су постојали у средњем веку, у стањима окупације и слично. Понекад изгледа да је демократија свима тешка иако је она за многе једина шанса.

Преко неразумних поступака се можда може прећи ако су искључиво на лични ризик, ако им је домет нечији лични живот. Тако се у неким земљама толерише поседовање мале количине дроге – за личну употребу. Већ се самоубиство спречава. Управо су неразумни поступци честа тема кратких прича.

Ми смо, као што је познато, земља на раскрсници путева, лепа и са благом климом. Тачније, клима је таква да добијате таман довољно стимуланса да очврснете и навикнете се на напор и труд, али довољно пријатна да очекујете и одмор – рачунате на периоде релаксације као на своје природно право. Четири годишња доба наступају некад нагло, некад опрезно – почну, повлаче се, затим нахрупе свом снагом. Иако имамо и промају, а и пробоје топлог или хладног ваздуха – из Африке односно са Арктика, код нас су ретки драматични климатски догађаји и велика разарања. Топографија је разноврсна и богата, земљотреси релативно благи, земља обилно рађа – кажу да се овде не зна за глад. Због свега тога смо одувек – откако смо и сами однекуд овамо стигли, ко са које стране и кад, изложени ћудима историје.

Мада би се и о томе могло говорити, прескочићу све о ранијим историјским епохама, и рећи ћу само да смо од свих режима које памтимо, а који су најчешће насиљно оборени – било ратом, превратом или револуцијом, наследили рушевне структуре које опстају до данас. Оне се можда круне, можда се природно осипају или – трају. Организоване су мање или више, ја то не знам, али сигурно имају свака своје субкултурне црте које људи једни у другима препознају и које их привлаче (или одбијају) а за које бар у својим младим данима не морају ни знати. Хладни рат је прошао али се његов дах још увек осећа. И ко зна колико је тога и из ранијих епоха. Писала сам мало о томе у причама *Около наоколо (Поза, ПРЕСЕК И СТАВ)* и *Далеко, у времену (САЊА, МАРЕЛО)*, а понешто и у другим.

На то треба додати небројене миграције које су нам донеле невероватну мешавину националних етно-корена. Иако о томе учимо још од основне школе, касније заборављамо. Изгледа да је политика важнија од идентитета – иако је свет на нашим просторима толико шаролик по пореклу да би то сâмо морало бити довољно за толеранцију – и демократију. Изгледа да се код нас уместо тога још увек воде 'културни ратови' како то назива проф. С. Антонић, социолог.

***

Као љубитељ бајки, једно време сам замишљала како као да су сви овамо стизали на велику гозбу, па су нам Сармати донели сарму, Печенези печење, Татари татарски бифтек, Авари ајвар... Обично се каже само, сто људи сто ћуди. Ипак, неке ћуди вам пријају а неке не. У јужнијим крајевима се за ћуд каже 'табијат' – има у значењу нешто од *удара*, енгл. *beat*. Тако ми је у младости изгледало да смо се окупили у Београду са свих страна, из читаве Југославије, да је свако донео своје омиљене слике света, и да је то не само необично него и забавно. Ипак, показало се касније, кад ствари постају озбиљније, да не можете очекивати расположење као на школској приредби кроз читав живот и да се почесто изненадите неочекиваном

реакцијом на нешто што сте наивно или несмогрено казали а што за вас нема неког нарочитог значаја. Деси се да вас саговорник одједном погледа другим очима, да се од тог тренутка све у вашем односу неповратно измени. Шта сте рекли? Где сте такнули? Можда никад нећете сазнати.

Да додатно ислуструјем потребу за кратком причом, бар овде код нас, послужићу се својим афоризмима:

- Људи хоће да учествују у историји ако им се за то укаже прилика, али тако да из тог загрљаја изађу неизмењени пред собом и пред светом. То је могуће ако су амбиције мале. За веће је предуслов друштвено безакоње.
- Кад морални победник није и стварни, стварни победник пише лажну историју. У следећој генерацији се јављају власници *сѣварносѣти* – то је стварност као интелектуална својина и брани се као свака друга (својина).

И, најзад:

- Кажу да је глас народа глас бога. Код нас, међутим, који смо земља склона популанизму, ефекат је као да увек стојите пред богом који вам виче у лице. Престрављени сте, наравно, у шоку, и неспособни да своје искуство теоријски обрадите. Ако је за утеху, то сте и онако дужни само својој деци.

Зато је кратка прича одличан избор.

2021.

ZАШТО KRATKA PRIČA? - 15 MINUTA SA BOJANOM /Danga TV - 24. dec. 2021

<https://youtu.be/ybnpMtMjxSc>

Video prezentacija teksta O POTREBI ZA KRATKOM PRIČOM sastavljenog povodom razgovora na TV Danga :

<https://www.instagram.com/p/CYB1zatpBtd/>

<https://youtu.be/wVgxuB4cakc>